

راهکارهای تربیت فرزندان در عصر تفاوت نسلی از منظر امام خامنه‌ای (حفظ الله)

گروه شهید محمد مهدی طهرانچی

استاد آسیه گلستانی

صفورا صفایی، نجمه روان تاب

هرمزگان، بندرعباس، مدرسه علمیه تخصصی الزهراء (سلام الله علیها)

چکیده

در عصر حاضر که تحولات جهانی و گسترش ارتباطات، چالش‌های پیچیده‌ای را در حوزه هویت‌یابی برای نسل جوان به ارمغان آورده است، این مقاله به بررسی راهکارهای جامع اعتقادی و عملیاتی برای تقویت هویت ایرانی-اسلامی در عصر تفاوت نسلی می‌پردازد. با توجه به اهمیت بنیادین باورهای توحیدی و معاد در شکل‌گیری شخصیت، بخش نخست بر تقویت این مبانی اعتقادی تمرکز دارد. همچنین، ضرورت آشنایی فرزندان با تاریخ غنی ایران و اسلام و پاسداشت زبان فارسی و آداب و رسوم ملی، به عنوان ارکان هویت‌بخشی ایرانی-اسلامی، مورد تأکید قرار می‌گیرد. راهکارهای عملیاتی و رفتاری در دو سطح خانواده و اجتماع از دیگر بخش‌هایی است که مورد کاوش قرار می‌گیرد. در بستر خانواده، بر اهمیت ایجاد فضای اعتماد، پرهیز از تحکم، نظارت هوشمندانه بر فضای مجازی بدون ایجاد حس کنترل شدید و نقش الگویی والدین راهکار عملیاتی با وجود تفاوت نسلی است. همچنین در سطح اجتماع نیز، تشویق به فعالیت‌های گروهی نظیر اردوهای جهادی و ترویج فرهنگ کتاب‌خوانی و مسئولیت‌پذیری جمعی، به عنوان ابزارهای مؤثر در تقویت روحیه کار جمعی و ارزش‌های گروهی در راستای مواجهه هوشمندانه با تفاوت نسلی پیشنهاد می‌گردد. هدف نهایی این مقاله، ارائه چارچوبی عملی و نظری برای پرورش نسلی توانمند و با هویت محکم است که بتواند در مواجهه با چالش‌ها و تفاوت‌های نسلی معاصر، با بصیرت به ارزش‌های خود، مسیر زندگی را بپیماید. این پژوهش به روش توصیفی تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای انجام شده است.

کلیدواژه: تربیت، تربیت فرزند، تفاوت نسلی

مقدمه

تربیت فرزند در عصر کنونی که با تفاوت نسل مواجهه است امری پیچیده است. در دنیای پرشتاب و همواره در حال تغییر امروز، که ارتباطات جهانی مرزهای فرهنگی را کم‌رنگ کرده و سیل اطلاعات از هر سو روان است، نسل جوان بیش از هر زمان دیگری در معرض چالش‌های تفاوت نسلی و هویتی قرار گرفته است. از یک سو، ارزش‌های سنتی و اعتقادی در مواجهه با فرهنگ‌های گوناگون و سبک‌های زندگی متفاوت، نیازمند بازتعریف و تقویتی آگاهانه هستند؛ و از سوی دیگر، حفظ و پاسداشت هویت ایرانی-اسلامی، با غنای تاریخی و فرهنگی بی‌بدیل خود، در برابر الگوهای وارداتی و بعضاً متضاد، اهمیتی حیاتی می‌یابد. این مقاله با اذعان به این ضرورت و دغدغه‌های بنیادین، به بررسی و ارائه راهکارهایی عملی و اعتقادی می‌پردازد که می‌تواند در استحکام‌بخشی به بنیان‌های فکری و رفتاری جوانان در بستر خانواده و اجتماع مؤثر واقع شود. طبق بررسی‌ها تربیت فرزند از دیرباز مورد توجه اسلام، علما، روانشناسان و والدین و ارگان‌های تربیتی بوده، در عصر کنونی که تفاوت در اعتقاد و رفتار نسل‌ها پدید آمده این مهم بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته و با تعبیر گسست نسلی، شکاف نسل در آثار و منابع مشاهده شده است. در این راستا، با توجه به اهمیت مساله و چگونگی رفتار با جوانان با وجود تفاوت‌ها و شکاف‌ها ابتدا به تشریح تقویت باورهای توحیدی و معاد به عنوان زیربنای تربیتی و سپس به تبیین ضرورت هویت‌بخشی ایرانی-اسلامی از طریق آشنایی با تاریخ و فرهنگ غنی این مرز و بوم پرداخته می‌شود. در بخش دوم، راهکارهای عملیاتی و رفتاری، هم در محیط خانواده؛ شامل ایجاد فضای اعتماد، نظارت هوشمندانه بر فعالیت‌های مجازی و نقش الگویی والدین و هم در سطح اجتماع؛ از جمله تشویق به فعالیت‌های گروهی و ترویج فرهنگ کتاب‌خوانی مورد بحث و بررسی قرار خواهند گرفت. هدف غایی این نوشتار ارائه یک چارچوب جامع برای پرورش نسلی است که با ایمان راسخ و هویتی اصیل، بتواند در دنیای امروز با وجود تفاوت در نسل راه خود را با بصیرت و اقتدار طی کند. این پژوهش به روش توصیفی تحلیلی از منابع کتابخانه‌ای انجام شده است.

۱- تربیت

واژه «تربیت» از دو ریشه «ربو» یا «ربب» گرفته شده است. البته لغت دانان در این که کدام یک، ریشه اصلی و فرعی است؛ اختلاف نظر دارند. «تربیت» اگر از ریشه «ربو» باشد، به معنای رشد، نمو و فزونی است. حال اگر تربیت از این ریشه گرفته شده باشد، بیشتر به پرورش جسمانی و مادی مربوط است. اما اگر از ریشه «ربب» باشد، «رب» در اصل به معنای تربیت و پرورش است؛ یعنی ایجاد کردن حالتی پس از حالتی دیگر در چیزی تا به حدّ نهایی و تمام و کمال آن برسد (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲: ۳۳۶). پس تربیت از ریشه «ربب» معانی متعددی همچون سرپرستی، کامل کردن، اصلاح امور، تدبیر، چیزی را ایجاد کردن و به تدریج، از حالت نقص به حد تمام رساندن و هدایت چیزی به سمت کمال و... دارد. بنابراین به نظر می رسد معنای تربیت از ریشه «ربب» تدبیر چیزی برای کشاندن آن به سوی کمال است و در معانی دیگر، به معنای تدبیر به منظور هدایت به سوی کمال است (ابراهیمی فر، ۱۳۸۵: ۹).

تربیت در اصطلاح عبارت است از «پرورش دادن» (مطهری، ۱۳۷۳: ۵۶)؛ «پرورش در جهت رشد و کمال» (جمعی از پژوهشگران، ۱۴۲۶: ۲/ ۴۳۷) و «استعدادهای درونی را که بالقوه در یک شیء موجود است به فعلیت درآوردن و پروردن» (مطهری، ۱۳۷۳: ۵۶). (پژوهش نامه معارف حسینی ۱۸: نخستین فصلنامه تخصصی امام حسین علیه السلام، ص ۳۷ و ۳۸)

۲- نسل

واژه «نسل» در دائرةالمعارف علوم اجتماعی، این گونه تعریف شده است: «در جمعیت شناسی به گروهی از افراد اطلاق می شود که مرحله ای از حیات را با یکدیگر آماده کرده یا پایان داده باشند. گروهی که در یک زمان فارغ التحصیل می شوند، گروهی که در زمان بالنسبه نزدیک به هم به دنیا آمده، یا ازدواج کرده اند. بیکر، نسل را گروهی از افراد می داند که در فاصله زمانی معین به دنیا آمده اند».

۳- تفاوت نسلی

تفاوت بین نسلی در خانواده به معنای توافق نکردن بر سر انتظارات، ارزش ها، نگرش ها و رفتارها می باشد این تفاوت به معنای وجود اختلاف نظرهای مهم میان والدین و فرزندان در جنبه های مختلف زندگی است. (حبیب صبوری خسروشاهی، تفاوت بین نسلی در خانواده، ص ۸۱) از پیامدهای زندگی مدرن پیدایش تفاوت در رفتارها و نگرش های نسلی است که از آن به شکاف نسل ها یاد می شود. شکاف نسل ها مفهومی است که اختلاف خاص روانی، اجتماعی، فرهنگی و تفاوت معنادار در بینش و آگاهی، باورها، تصورات، انتظارات، جهت گیری های ارزشی و الگوهای رفتاری میان دو نسل همزمان در یک جامعه را مورد توجه قرار می دهد. شکاف نسلی به معنای وجود تفاوت های دانشی، گرایشی و رفتاری موجود بین دو نسل، با وجود پیوستگی های کلان متأثر از ساختارهای اجتماعی، فرهنگی و تاریخی است. فرزندان در مقایسه با والدین، با وجود اینکه در یک فضای فرهنگی زندگی می کنند، اطلاعات، گرایش ها و رفتارهایی متفاوت دارند. البته شکاف نسلی با کشمکش نسلی تفاوت دارد؛ زیرا در شکاف نسلی، دو نسل، به رغم داشتن تجربیات متفاوت، در چارچوب یک کلیت فرهنگی - اجتماعی با هم به تعامل می پردازند؛ در صورتی که کشمکش نسلی به موقعیتی اطلاق می شود که بین دو موقعیت متفاوت نسلی، به جای تعامل، تعارض بروز می کند. این تفاوت و شکاف بین نسل ها، سلوک دینی آن ها را نیز تحت تأثیر قرار داده است. (جمعی از محققین و پژوهشگران فروغ مسجد ۱۰ (مسجد و جوان)، ص ۴۵۲) بنابراین هیچ جامعه ای را نمی توان فاقد تفاوت نسلی یافت. هر جامعه ای به طور طبیعی دارای تفاوت نسلی است. گاهی این تفاوت ممکن است به حد آسیب، بحران و مسئله اجتماعی و به گسست نسلی و گسست فرهنگی تبدیل شود.

راهکارهای تربیت فرزندان در عصر تفاوت نسلی

در این بخش به دو راهکار اعتقادی و راهکارهای عملیاتی و رفتاری (خانواده - اجتماع) پرداخته می

شود:

الف) راهکارهای اعتقادی

دنیای امروز، با ویژگی‌های برجسته پیشرفت‌های شتابان فناورانه و هنجارهای اجتماعی در حال تحول، چالش‌های منحصر به فردی را در عرصه تربیت فرزندان پیش روی ما قرار داده است. این عصر تفاوت‌های نسلی آشکار، که در آن ارزش‌های سنتی اغلب با نفوذهای مدرن در تضاد قرار می‌گیرند، نیازمند رویکردی سنجیده و اصولی است. مقام معظم رهبری، حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی)، همواره بر نقش حیاتی بنیان اعتقادی مستحکم در مواجهه با این پیچیدگی‌ها تأکید کرده‌اند. در این بخش به بررسی راهکارهای اعتقادی می‌پردازد که ایشان برای پرورش فرزندان، با هدف حفظ استواری آنان در باورها و مقاومتشان در برابر جریان‌های فراگیر جامعه مدرن، ارائه می‌دهند. با واکاوی رهنمودهای معظم‌له، در صدد هستیم تا نقشه راهی را برای والدینی که در پی انتقال ارزش‌های پایدار به فرزندان خود در چشم‌انداز متغیر قرن بیست و یکم هستند، ترسیم کنیم.

۱- تقویت باورهای توحیدی

در میان چالش‌های تربیت فرزندان در عصر تفاوت‌های نسلی، تعمیق و تحکیم باورهای توحیدی، به مثابه سپری محکم در برابر انحرافات فکری و اعتقادی عمل می‌کند. این رویکرد، که از منظر امام خامنه‌ای (حفظه الله) از اهمیت بالایی برخوردار است، تضمین‌کننده سلامت معنوی و روحی نسل آینده در دنیای پرهیاهوی امروز است. در این بخش به راهکارهایی برای تقویت باورهای توحیدی در تربیت فرزندان در عصر تفاوت نسلی پرداخته می‌شود؛ که از جمله آن، تأکید بر آموزش توحید و معاد به عنوان پایه‌های تربیتی و استفاده از روش‌های اقناعی و منطقه‌ای برای انتقال مفاهیم دینی است.

یاری رسانند تا کتابخوانی به امری رایج تبدیل شود. (خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، بیانات، ج ۳۳، ص ۲۲، بی نا، بی جا، بی تا) (۲۹/۰۴/۱۳۹۰) بیانات در دیدار مسئولان کتابخانه‌ها و کتابداران

رواج کتاب و روحیه‌ی کتابخوانی در میان ملت ایران که خود یکی از مشعلداران فرهنگ، کتاب و معرفت در طول تاریخ پس از ظهور اسلام بوده است، بسی کمتر از آن چیزی است که از چنین ملتی انتظار می‌رود. متأسفانه در زمان کنونی دشمن، با ایجاد سرگرمی‌های ناسالم و دامن زدن به آتش غرایز جنسی در میان جوانان، این ضرورت فوری و فوتی را هرچه بیشتر، از میدان دید و توجه مردم، بیرون رانده است. (خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، شب ظلمانی شاهنشاهی، ص ۱۸۷) بنابراین مسئله‌ی مطالعه و کتابخوانی مهم است. ما باید جوانان و کودکان خود را به کتابخوانی عادت دهیم؛ که این کتاب تا آخر عمر با آنها همراه خواهد بود. جوانان و کودکان باید با مراجعه به کتاب و یادگیری فنون مختلف، عادت به مطالعه را در خود تقویت کنند و مسئولین باید آنها را به سوی کتاب‌های مفید هدایت نمایند. (خامنه‌ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، بیانات، ج ۳۴، ص ۳۹، بی نا، بی جا، بی تا)

بنابراین، کتاب خواندن برای جوانان ایرانی هم واجب دینی است و هم کلید هم‌افزایی و پیشرفت فکری و فرهنگی کشور است. رهبر انقلاب (حفظ الله) تأکید دارند که همه باید دست به دست هم بدهند تا کتابخوانی در جامعه رواج پیدا کند و جوانان با مطالعه کتاب‌های خوب، هم شخصیت خود را و هم آینده کشور را بسازند.

نتیجه گیری

در عصر کنونی، شکاف نسلی به یکی از چالش‌های اساسی در خانواده‌ها و جوامع تبدیل شده است؛ که عقاید و آداب و فرهنگ افراد را مورد هدف قرار داده، بیش از آن که این تفاوت نسل، آسیب جدی به اعتقادات و اخلاق آنها وارد نماید، شایسته است راهکارهای اعتقادی و عملیاتی در خانواده و اجتماع ارائه شود. این پدیده، که ریشه در تفاوت دیدگاه‌ها، ارزش‌ها، آداب و رسوم و فرهنگ میان نسل‌ها دارد، می‌تواند تأثیرات عمیقی بر اعتقادات، اخلاقیات و هویت افراد بگذارد. به جای آنکه این تفاوت‌ها به عاملی مخرب برای باورها و اصول فردی تبدیل شوند، نیازمند ارائه راهکارهای مؤثر و کاربردی در سطح خانواده و اجتماع هستیم تا این شکاف به فرصتی برای رشد و تعالی انسان‌ها بدل گردد. لذا در این پژوهش به راهکارهای اعتقادی از قبیل؛ تقویت باورهای توحیدی و هویت بخشی ایرانی و اسلامی و راهکارهای علمياتی و رفتاری در خانواده و اجتماع از قبیل؛ اعتمادسازی و اجازه بیان نظرات و پرهیز از تحکیم و امر و نهی و مراقبت و نظارت بر فعالیت‌های مجازی فرزندان و نقش آفرینی والدین به عنوان الگوی عملی پرداخته می‌شود تا در عصر تفاوت نسلی آسیب‌ها و چالش‌ها کمرنگ‌تر شده و افراد بتوانند با تعامل بیشتر مسیر تعالی را طی کنند. در نهایت، پذیرش و درک متقابل، گفتگوهای سازنده، و تلاش برای یافتن نقاط مشترک، کلید عبور از چالش‌های تفاوت نسلی است. با به‌کارگیری راهکارهای اعتقادی و عملیاتی ذکر شده، می‌توانیم فضایی را در خانواده و اجتماع فراهم آوریم که در آن تفاوت‌ها نه تنها آسیب‌زا نباشند، بلکه به بستری برای تعامل بیشتر، درک عمیق‌تر و در نهایت، رشد و تعالی همه‌جانبه افراد منجر شوند.

فهرست منابع

۱. پارسافر، مسعود، فصل بذرپاشی؛ رهنمودهایی در تربیت کودک از بیانات رهبر معظم انقلاب حضرت آیت الله العظمی امام سیدعلی خامنه ای (مدظله العالی)، یزد: سیمای خورشید، ۱۳۹۵.
۲. جمعی از محققین و پژوهشگران فروغ مسجد ۱۰ (مسجد و جوان)، بی جا: مرکز رسیدگی به امور مساجد، ۱۳۹۸.
۳. حسینی نیشابوری، علی اکبر، سخنرانی های استاد رفیعی ویژه خانواده، قم: دار المبلغین، ۱۳۹۶.
۴. خامنه ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، امین زبان و ادب پارسی، مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه ای، انتشارات انقلاب اسلامی، تهران - ایران، ۱۳۹۷ ه.ش.
۵. خامنه ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، بیانات، [بی نا]، [بی جا]، [بی جا].
۶. خامنه ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، شب ظلمانی شاهنشاهی، مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه ای، انتشارات انقلاب اسلامی، تهران - ایران، ۱۳۹۷ ه.ش.
۷. خامنه ای، علی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، مکتوبات، [بی نا]، [بی جا]، [بی جا].
۸. شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، محقق / مصحح: مؤسسه آل البيت عليهم السلام، قم: مؤسسه آل البيت عليهم السلام، چاپ اول، ۱۴۰۹ ق.

۹. صبوری خسروشاهی، حبیب، تفاوت بین نسلی در خانواده، مطالعات علوم اجتماعی ایران، سال دهم، شماره ۱۳۹۳.
۱۰. فرهادیان، رضا، ارشادات ونصائح للوالدين والمربين، ترجمه ابراهیم الخزرجی، قم: موسسه المعارف الاسلامیه، ۱۳۷۴.
۱۱. فیض کاشانی، محمد محسن بن شاه مرتضی، الوافی، اصفهان: کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام، چاپ اول، ۱۴۰۶ ق.
۱۲. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی (ط - الإسلامیه)، محقق / مصحح: غفاری علی اکبر و آخوندی، محمد، تهران: دار الکتب الإسلامیه، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ ق.
۱۳. مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحار الأنوار (ط - بیروت)، محقق / مصحح: جمعی از محققان، چاپ دوم، بیروت: دار إحياء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق.
۱۴. محمدی ری شهری، با همکاری محمد کاظم طباطبایی، محمود طباطبایی نژاد؛ ترجمه ی مهدی مهریزی، دانشنامه امیرالمؤمنین علیه السلام بر پایه قرآن، حدیث و تاریخ، قم: موسسه علمی فرهنگی دارالحديث، سازمان چاپ و نشر، ۱۳۸۲.
۱۵. نامشخص، مقالاتی از اندیشه نامه ی انقلاب اسلامی، مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای، انتشارات انقلاب اسلامی، نهضت نرم افزاری، تهران - ایران، ۱۳۹۸ ه.ش.
۱۶. واحد تحقیقات مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، دانستنی های جوانان، اصفهان: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، ۱۳۸۸.
۱۷. واحد تحقیقات مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، دانستنیهای یوسف پیامبر (علیه السلام)، اصفهان: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، ۱۳۸۸.
۱۸. [www. Khamenei.ir](http://www.Khamenei.ir).

